

11 KASIM 1988

10939

Cumhuriyetimizin ilk altı başbakanının kısa haltercemeleri, Gazi Mustafa Kemal Paşa (Atatürk), Mareşal Mustafa Fevzi Çakmak, Hüseyin Rauf Bey (Orbay), Ali Fethi Bey (Okyar), Mustafa İsmet Bey (İnönü), Mahmud Celal Bey .. GÜRGÜN, Ramazan. Bil. Uz. Ankara Üniversitesi, Atatürk İlk. ve İnk. Tar. Ens., Ankara, 1987. 165s.

Danışman: Prof.Dr.Reşat Genç.

Kutay, Cemal.

Osmanlıdan cumhuriyete : yüzyılıımızda bir insanımız, Hüseyin Rauf Orbay, 1881-1964 / Cemal Kutay. -- 1. bskı. -- Sultanahmet, İstanbul : Kazancı Kitap Ticaret, 1992.

5 v. : ill. ; 21 cm. -- (Tarih aydınlığı ; 1-5)

0900 KASIM 1988

ORBAY Hüseyin Rauf

92-854349

Kutay, Cemal.

Osmanlıdan cumhuriyete : yüzyılıımızda bir insanımız, Hüseyin Rauf Orbay, 1881-1964 / Cemal Kutay. -- 1. bskı. -- Sultanahmet, İstanbul : Kazancı Kitap Ticaret, 1992.

2 v. : ill. ; 21 cm. -- (Tarih aydınlığı ; 1-2)

Includes bibliographical references and indexes.

ISBN 975-376-052-3 (set)

ISBN 975-376-053-1 (v. 1)

ISBN 975-376-054-x (v. 2)

21 TEMMUZ 1994

Hayat Tarih Meenvası, yıl: 6 / sayı: 11, 1 Aralık 1970
s. 81-85
0.1053

Rauf Orbay İle Bir Konuşma

Yazan: Ayhan Hünalp

HAMİDİYE'NİN unutulmaz kahramanı Rauf Orbay, o gün Ak-saray'da Bulvar Palas'ın üst katındaki bir odadan Marmara de-nizinde pruva hattında seyir yapan 3 muhribimiz ile iki denizal-tımıza bakıyordu... 1959'un eylül ayında'yık. Ameliyattan yeni kalkmıştı. Kendisini biraz huzursuz hissediyordu. O zamanlar ça-lıştığım «Tercüman» gazetesi adına kendisinden bir röportaj için iznini isteyip, foto muhabirimizi getirip getiremeyeceğimi sordu-ğumda kızivermiş, «Ben şimdikiye kadar hiç beyanat verdim mi? Olmaz efendim, olmaz!» demişti.

İsrarım ve ricam üzerine, genç neslin, çilekeş ve bahtsız bir nesli araması şeklindeki nezaket ziyaretimi kabul etmiş, oturup konuşmak üzere anlaşmıştık. O günden bu yana, en normal bir gazetecilik anlayışı ile sözümlü tutarak konuştuklarımızı yazma-mıştım. Mesleğimde 25 yılımı tamamlayarak köşeme çekilmek üzere olduğum bu yıllarda da anlaşmamızı bozmayacağım. Ancak yazılmasında mahzur olmayan, günümüzün neslinin de bilmesini istediğim bazı sözleri var. Sesi hâlâ kulağımdadır. «Siz daha ço-cuksunuz, hayatın mektebi yoktur!» demiş ve o günkü notlarım-a göre şunları söylemişti:

«Kırıl kırıl öğreneceksiniz her şeyi. Böyle herhangi bir insa-nın tavsiyesi olmadan çıkıp gelmişsiniz. İyi ama evlâdım, ben sizi tanımıyorum ki. Sizin benim hakkımda neler yazacağınızı nereden bileyim ben? Öyle değil mi evlâdım? Evet, bir gazeteci olarak haklısınız. Fakat ben de hususiyetlerini, mahremiyetini ken-disine saklamak isteyen, gizlemek isteyen bir vatandaş olur-sam? Köşesine çekilmiş bir insanı nasıl olur da efkârı umumiye önünde yirmi beş kuruşa teşhir edebilirsiniz? Değil mi evlâdım? Mahremiyetim benimdir, sizin de ona hürmet etmeniz gerekmez mi? Hem siz ikide birde bana «Hamidiye Kahramanı» filân deyip duruyorsunuz. Ne kahramanı evlâdım? Vazifemdi benim o. Bir kumandan, bir asker başka ne yaptı? Haydi evlâdım, güle, güle. Yooook öyle el öpme. Buna alışmamalı gençler. Hem el öpenlerin çoğu, sonradan o öptükleri eli ısırırlar. Haydi güle güle evlâdım.»

Afrika Hâtıraları: 7

Istanbul'a Dönüş

Yazan: İhsan Aksoley

Em. Gn. Müh. Dr.

1911 TARİHİNDEKİ Osmanlı - İtalyan harbinde Rodos kalesi kumandanı olan ve İtalyanlar'a esir düşen Binba-şı Abdullah Bey de İskiya adasında ika-mete memur edildi. Sekiz yıl İtalya'da esaret hayatı yaşayan Abdullah Bey'in si-nirleri biraz bozulmuştu. Bu müddet zar-fında çok güzel İtalyanca öğrenen ve vak-tini boş geçirmeyip kültürünü de artıran Abdullah Bey, beni tanıştığı bir İtalyan'ın evine götürdü. Pek eski olan bu evin oturma odasında yağlı boya bir tablo vardı. Bu tabloyu açıklayayım:

Bir oda... Bir tarafında büyük bir se-dir. Sedirin üstünde; sarı saçlı, sarı bı-yıklı ve sarı sakallı Barbaros bütün haş-meti ve azameti ile oturuyor. İki tarafın-da iki cengâver levent. Odanın kapısı açık. İçeri bir papaz girmiş ve yerlere ka-dar eğilmiş bir durumda. Papazın sağın-da ve solunda iki güzel çıplak kız.

Adada anlatılan efsane şöyledir:

Barbaros, İskiya adasına taarruz ve adayı işgal etmeye başlamış. Barbaros korkusundan, kendisine adanın iki güzel kız hediye edilmiş. Barbaros, İskiya ada-sının işgalinden sarfınazar etmiş ve çekil-miş.

Şehzâde Osman Fuad Efendi hakkında saraydan gelen bir yazıda İtalyanlar'a fahri ferik olan Şehzâde Osman Efendi'nin Afrika'daki vazifesinin sona erdiği,

esas rütbesinin binbaşı olduğu, kendisi-ne binbaşı muamelesi yapılması ve binba-şı tahsisatı verilmesi için saraydan bildi-rilmiş. O ay Şehzâde Osman Efendi'nin aldığı büyük tahsisat derhal azaltıldı ve binbaşı maaşı almaya başladı.

OSMAN FUAD EFENDİ'NİN MAAŞI

Ben, tercümanımız Selânikli ve Türkse-ver Modyano'nun aracılığı ile İstanbul'a kaçmaya karar verdim. Fakat bu sefer bu fikrimi Abdurrahman Nafiz Bey'e aç-madım. «Olmaz öyle şey» diyeceği muhak-kaktı.

Padişahın üçüncü fermanındaki tehdide artık tahammülleri kalmayan ve elle-rindeki paraları azalan Gıryan'daki arka-daşlarımız; Trablusgarbı mücahidleri ik-na etmiş ve 1 Eylül 1919'da İtalyan böl-gesine geçmişlerdi. Bu hâdise üzerine İtalyanlar bize İstanbul'a dönmek müsaa-desini verdi, benim de kaçmama lüzum kalmadı.

Yeni bir bölüme geçmeden ufak bir hâ-tıramı anlatayım:

1931'de vazifeli olarak İngiltere'ye gid-erken, vapurun Napoli'ye uğramasından faydalandım ve tanıdığım İtalyan ailele-rini ziyaret ettim. Bunlardan birinde ka-pıyı açan genç kız beni görünce bana «Mülâzım İhsan» diye hitab etti. Beni

Rauf Orbay

MURAT YILMAZ

Hüseyin Rauf Orbay (1880-1964) İstanbul'da doğmuştur.¹ Babası Kafkas göçmeni (Çerkes asıllı) Bahriye Şurası Başkanı ve Ayân üyesi Ferik Amiral (Koramiral) Mehmet Muzaffer Paşa'dır. Orbay, Ali Fuat Cebesoy gibi Osmanlı devlet adamlarının çocukları olarak Millî Mücadele arkadaşları olup sonradan yolları ayrılan Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü'den sosyal kökenleri itibarıyla ayrılırlar. Bu durumun Osmanlı hânedanına daha yumuşak bakışları yanında, Atatürk ve İnönü'nün radikalizmine uzak, "muhafazakâr" duruşlarını izah eden unsurlardan biri olarak düşünülmüşü mümkündür. Babası gibi denizci olan Orbay, Trablusgarp Askerî Rüştiyesi'nde okuduktan sonra İstanbul Heybeliada Deniz Mektebi'nden deniz subayı olarak çıkmış, torpido, kruvazör, zırhlı kumandanlıkları yapmıştır. Balkan Harbi'nde ve Birinci Dünya Savaşı'nda gösterdiği kahramanlıklarla kumanda ettiği geminin adından mühlhem "Hamidiye Kahramanı" olarak Türk ve dünya kamuoyunda şöhret kazanmıştır. Akranı çoğu subay arkadaşı gibi İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne giren Orbay, partizan bir İttihatçıdır. Hatta bu yüzden Balkan Savaşı sırasında, İttihatçı düşmanı kabinenin prestij kazanmasını istemediği için Yunanistan amiral gemisi Averof'u batırmaktan kaçındığı kaydedilmektedir (Öztuna, 1999: 297). Orbay, Birinci Dünya Savaşı'nda bizzat Enver Paşa tarafından özel bir görevle Afganistan'a gönderilmek istenildiyse de, İran'dan öteye gidemeyerek İstanbul'a dönmüştür. Savaş boyunca Bahriye Nezareti Erkân-ı Harbiye Reisliği gibi önemli bir görevde bu-

lunmuş ve Mondros Mütarekesi'ni imzalayan heyetin içinde yer almıştır. Daha sonra Misak-ı Millî'nin hazırlanışında ve Lozan Antlaşması'nı Misak-ı Millî'yi esas alarak kabullenemeyişinde, bu heyetin içinde yer almasını hazmedememesinin rolü olabilir. Mütareke döneminde Ahmet İzzet Paşa kabinesinde Bahriye Nazırı olmuş ve 8 Kasım 1918'de kabinenin çekilmesiyle görevi sona ermiştir.

MİLLÎ MÜCADELE'DE RAUF ORBAY

Millî Mücadele'nin komutanları olacak heyetle çeşitli görüşmeler yaparak Millî Mücadele hazırlıklarına katılan Orbay, denizci olduğu için Anadolu'ya geçmesini sağlayacak uygun bir görev bulamadığından 3 Mayıs 1919'da askerlikten ayrılarak Anadolu'ya gelmiştir. Batı Anadolu'da Kuvayı Milliye'nin teşkili çalışmalarına katılmıştır. Millî Mücadele'nin temelini atan Amasya Tamimi'ni imzalayan ilk beşten Mustafa Kemal Paşa haricindeki Rauf Bey, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele ve Kâzım Karabekir daha sonra siyaseten beraber hareket ederek Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı (TpCF) kuracaklardır. Mustafa Kemal Paşa ile beraber Erzurum ve Sivas kongrelerine katılan Rauf Bey, Heyet-i Temsilîye'ye seçilmiştir. Mustafa Kemal'in Meclis'in Ankara'da toplanması tezi karşısında İstanbul'da ısrar eden tezi savunanlara katılan Orbay, İstanbul'da toplanan son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne Sivas mebusu olarak katılmıştır. Misak-ı Millî'nin Osmanlı Meclisi'nde kabul edilmesi için çalışmış, Mustafa Kemal'in "dön" talimatına uymayarak

ve işgali tahrik ederek (Orbay, 1993a: 28-29) adeta bir "kurban" olma arzusuyla İstanbul'un İngilizlerce işgalinde 16.03.1920'de Malta'ya sürülen heyette yer almıştır.

13.11.1921'de Malta'dan Ankara'ya gelerek Sivas mebusu sıfatıyla TBMM'ye katılmıştır. 17.11.1921'de Nafia Vekilliğine seçilmiştir. 1922'de, istememesine rağmen, Atatürk'ün garanti vermesiyle İcra Vekilleri Heyeti Reisliği'ne seçilecektir. Bu görevi istememesinin nedeni, Atatürk'e göre, TBMM reisi varken buranın yetkili bir mevkii olmadığını düşünmesi (Atatürk, 1973: 664); Orbay'a göre ise, Atatürk'ün TBMM Reisi ve Başkomutan olarak kendi görevine karışması ve aralarında anlaşmazlık çıkması ihtimaliydi (Orbay, 1993b: 76-77). Orbay, Birinci Meclis'te, özellikle Başkomutanlık Kanunu'yla anti-demokratik bir yönetim arzusunda olduğu iddiasına karşı Mustafa Kemal'i haklı bularak desteklediğini ifade eder. Atatürk ise *Nutuk'ta*, sonradan meydana gelen ayrılıkların kökeninin bu dönemlerde yattığını, Rauf Bey'in Kara Vasıf Bey'le beraber başlangıçtan beri Meclis'te kendilerine yönelik muhalefetin teşkil ve idaresinde yer aldığını iddia eder: "Fakat Rauf Bey, açıktan İkinci Gruba geçmiyerek, bizim içimizde kalmak vaziyetini ihtiyar ediyor. Bu hal üç sene devam etti" (Atatürk, 1973: 664).

ANLAŞMAZLIKLAR

Atatürk, Rauf Orbay, Refet Bele, Ali Fuat Cebesoy ile arasındaki anlaşmazlık noktası olarak saltanatın kaldırılması hakkında farklı görüşlere sahip olmalarını kaydeder. *Nutuk'ta* anlatıldığına göre, Atatürk'ün saltanat hakkındaki sorusu üzerine, Orbay'ın kendisinin ve babasının padişah nimeti yediklerini ve bundan dolayı nankörlük yapamayacaklarını, padişaha sadakat borçları olduğu ifadesini Refet Bele tamamıyla destekler-

ken, Cebesoy sessiz kalmıştır (Atatürk, 1973: 684). Yine *Nutuk'a* göre, bir süre sonra Atatürk saltanat ile hilafeti birbirinden ayırmak ve saltanatı kaldırmak şeklindeki kararını Orbay'a tebliğ etmiş ve ona bu yönde bir konuşma yapması talimatını vermiş, Orbay da Meclis kürsüsünden saltanatın kaldırılışının bir bayram günü olacağını söylemiştir. Atatürk bu fikir değişikliğinin samimiyeti hakkında şüphe duyduğunu söylüyor (Atatürk, 1973: 686).

Rauf Bey'in Lozan Barış Konferansı görüşmeleri esnasında Başdelege İsmet Paşa ile düştüğü anlaşmazlık, 4 Ağustos 1923'te İcra Vekilleri Heyeti reisliğinden ayrılmasıyla sonuçlanacaktır. Rauf Bey hatıralarında Lozan'a başdelege olarak İsmet Paşa'nın gitmesini kendisinin teklif etmesine rağmen; İsmet Paşa'nın Lozan'da hükümete tarizlerde bulunmak, talimat almamak ve doğrudan Mustafa Kemal Paşa ile yazışmak suretiyle yarattığı rahatsızlıkları öne sürerek, Başvekillikten istifa ettiğini anlatır. Bu istifa görüşmesi, Orbay ile Atatürk'ün son görüşmesi olacaktır (Orbay, 1993b: 116-133). Cebesoy, kendisinin ve Atatürk'ün bu istifayı doğru bulmadığını kaydederken, (Cebesoy, 1957: 263) Atatürk, Rauf Bey'i Lozan görüşmeleri sırasında gerçekçi davranmak yerine, İsmet Paşa'nın tezlerine ve tavizlerine karşı çıkmak suretiyle Meclis ve kamuoyu nezdinde "hüsnü telakki edilebilecek ve ifadesi parlak bir program zemini"nde durmaya çalışmakla suçlar (Atatürk, 1973: 772-794).

Atatürk'ün Kâzım Karabekir Paşa, Ali Fuat Paşa, Refet Paşa'nın ve Rauf Bey'in de dahil olduğu daha sonra TpCF'yi kuracak grubu orduyu kullanarak iktidarı devralacak bir "paşalar komplosu" düzenlemekle itham etmesine (Atatürk, 1973: 854 vd) karşılık, bu gruptakiler de kendilerinin Meclis, Halk Fırkası, hükümet ve ordu nezdinde şüpheli şahıslar gibi görülerek dışlanmalarından şikâyet etmişlerdir.

HÜSEYİN RAUF ORBAY'IN HAYATI (1880-1964)

Dr. Mustafa ALKAN*

ÖZET

Hüseyin Rauf Orbay, 1880 yılında İstanbul Cibali'de doğdu. Babası Amiral Mehmet Muzaffer Paşa, Annesi Hayriye Rûveyde Hanımdır. Rauf Bey, ilkokulu Cibali İlkokulunda, ortaokulu Trablus Askerî Rüştiyesinde, liseyi Heybeliada Bahriye Okulunda okudu. Rauf Bey, 1899'da teğmen rütbesiyle Deniz Kuvvetlerine katıldı. 1918 yılına kadar değişik savaş gemilerinde görev yaptı. Balkan Savaşları döneminde Hamidiye Akınıyla tanındı. Birinci Dünya Savaşı'nda; İran Cephesi'nde savaştı. Deniz Harbiye Reisliği görevinde bulundu. Savaşın sonunda kurulan Ahmet İzzet Paşa Hükûmetinde Bahriye Nâzırlığı yaptı. Bu sırada Baş Murahhas olarak Mondros Mütarekesi'ni imzaladı. Türk Kurtuluş Savaşı döneminde; kongrelerden sonra, Heyet-i Temsiliye adına Son Osmanlı Meclisi (Meclis-i Mebusan) toplantısına katıldı. Bu sırada İngilizler tarafından tutuklanarak Malta'ya sürüldü. Malta'dan kurtulduktan sonra, önce Nâfia (Bayındırlık) Bakanlığı, sonra Başbakanlık ve TBMM Başkan Vekilliği yaptı. Cumhuriyet Devrinde; Terakkîperver Cumhuriyet Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı. Şeyh Said İsyanı sebebiyle partisi kapatılınca bağımsız kaldı. Atatürk'e karşı tertiplenen İzmir Suikastında ceza aldı. Bu sırada yurt dışında olduğundan 10 yıl yurda dönemedi. Türkiye'ye 1935 yılında döndü. 1942 yılında Londra Büyükelçisi tayin edildi. 1944 yılında emekliliğini isteyerek kamu görevinden ayrıldı. Nihaî olarak, 1964'de İstanbul'da vefat edene kadar, hayatını üniversitelerde ders ve konferanslar vererek ve seyahatlere çıkarak geçirmiştir. Hüseyin Rauf Orbay, Osmanlı'dan Cumhuriyet Devrine uzanan süreçte önemli bir asker ve siyaset adamıdır.

Anahtar Kelimeler

Hüseyin Rauf Orbay, Deniz Kuvvetleri, Hamidiye Akını, Mondros Mütarekesi, Millî Mücadele, Heyet-i Temsiliye.

* Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, cilt: 20, sayı: 59

Ankara, 2004, s. 597-626.

D.228

11 HAZİRAN 2005

Wiesbaden 1989, 218-19; *IA*, art. *Oramar* (Nikitine and Besim Darkot). On the Nestorians of the region, see M. Chevalier, *Les montagnards chrétiens du Hakkâri et du Kurdistan septentrional*, Paris 1985, index s.v. *Oramar*. (B. NIKITINE*)

ORAN [see WAHRĀN].

ORBAY, HÜSEYİN RA'ŪF (1881-1964), Turkish naval commander, statesman and diplomat, was educated as a naval officer. He served in the Turco-Italian war of 1911, before winning national fame in the Balkan wars of 1912-13 as the commander of the cruiser *Hamidiye* which carried out daring raids on enemy ports and warships. During the Great War he served as Chief of Naval Staff, becoming Minister of Marine in October 1918. In the same month, he headed the Ottoman delegation which signed the armistice of Mudros [see MONDROS]. He resigned from the navy in May 1919, and joined Muşafâ Kemâl (later Atatürk) and Fetih Okyar [q.v.] in organising the national resistance movement in Anatolia. As a leading nationalist and a member of the last Ottoman Chamber of Deputies, Ra'uf was arrested by the British in March 1920 and deported to Malta. He returned to Turkey in March 1921 and was appointed Prime Minister in August 1922, but had serious disagreements with İsmet [Inönü], the chief Turkish delegate at the Lausanne Peace Conference. In August 1923 he resigned from the premiership, and became part of the opposition to Muşafâ Kemâl. Like other opposition leaders, Ra'uf feared Atatürk's dictatorial tendencies, and wished to clip his wings, but not to overthrow him entirely. In November 1924 he played a leading role in establishing the Progressive Republican Party (*Terakkiperver Djumhuriyyet Fırkası*). After the forcible closure of the party in June 1925, Ra'uf went abroad for medical treatment. In August 1926, following the unsuccessful attempt on Atatürk's life in İzmir, Ra'uf and other leading members of the nationalist movement were placed on trial. Although the court could not show that he had played any part in the murder plot, he was sentenced to ten years imprisonment *in absentia*. He benefited from an amnesty proclaimed in 1933 and returned to Turkey in 1935, but did not fully clear his name until 1939. Following his political rehabilitation, he served as Turkish Ambassador in London between 1942 and 1944.

Bibliography: *Türk Ansiklopedisi*, xxv, Ankara 1977, s.v.; E.J. Zürcher, *The Unionist factor: the role of the Committee of Union and Progress in the Turkish National Movement, 1905-1926*, Leiden 1984.

(W.M. HALE)

ORDU (r.), thence in Mongolian, *orda*, "the royal tent or residence, the royal encampment", a term which became widespread in the mediaeval Turco-Mongol and then in the Persian worlds, acquiring from the second meaning that of "army camp".

1. In early Turkish and then Islamic usage

The word *ordu* appears in some of the earliest known texts of Turkish, sc. in the Kül-tigin inscription (Talât Tekin, *A grammar of Orkhon Turkish*, Bloomington 1968, 237), and may have passed from such an Inner Asian people as the Hsiung-nu into Chinese as *wo-lu-to* (**oludu* = *ordu*) (G. Doerfer, *Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen*. ii. *Türkische Elemente im Neupersischen*, Wiesbaden 1965, 35). Already in the Sāmānid period (4th/10th century), the geographer al-Muḳaddasī, 263, 275, mentions **Urduwā* as "the residence of the ruler of the Turkmens", and in the ensuing Karakhānid period *Urdū* is recorded as a mint in Transoxania, possibly to be equated with their capital at Balāsāghūn (E. von Zambaur, *Die Münzprägungen des Islam*, i, Wiesbaden 1968, 42).

The cross-continental movements of the Turco-Mongol peoples in the 13th and 14th centuries ensured for the word a wide diffusion into Eastern Europe, including the East Slavonic, Magyar, Balkan and New Greek linguistic areas, finally entering such Western European languages as English and French *horde*, German *Horde*, etc. (Doerfer, *op. cit.*, 38).

Under the Ottoman Turks, *ordu-yu hümâyün* was a general term for the imperial army, and appears also as an element in the names of various functionaries connected with the army, e.g. the *ordudju bashilaghasi*, who was the chief of a staff of tradesmen and technicians (*ehl-i hiref, arbâb-i hiref*) who accompanied the Janissaries [see YEŪİ ÇERILER] on their campaigns away from the capital (see İ.H. Uzunçarşılı, *Osmanlı devleti teşkilâtından kapıkulu ocakları*, Ankara 1943-4, i, 368-73; M.Z. Pakalın, *Tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü*, Istanbul 1946-54, ii, 728-9).

In South Asia, through usage amongst the Mughals [q.v.] of India, with the royal residence at Dihli styled the *urdu-yi mu'allā* "exalted camp", the term *zabān-i urdu* was used for the mixed Hindustani-Persian-Turkish language of the court and the army, now the Urdu language of a large proportion of the Muslims in the subcontinent (see Yule and Burnell, *Hobson-Jobson, a glossary of Anglo-Indian colloquial words and phrases*,² 639-40; HIND. iii. Languages; and URDU). The term was still used in Şafawid Persia (cf. the *Tadhkirat al-mulūk*, tr. Minorsky, London 1943, tr. 51, 62), but must by the time when the latter work was written (early 18th century) have been archaic and obsolete.

Bibliography: Given in the article.

(C.E. BOSWORTH)

2. In Mongol historical usage

In sources dealing with the period of the Mongol Empire, *ordu* is normally used in the sense of the camp or household of a Mongol prince, which would be under the supervision of one of his wives. He might therefore have several *ordus*. During the İlkhanate, "to go to the *ordu*" meant to travel to the ruler's presence, whether that was to be found at one of the fixed capitals such as Tabrīz, or wherever the royal encampment happened to be. This kind of usage was no doubt the origin of the Western term "Golden Horde" for what in the Islamic world was usually known as the *khānate* of Kīpčak. Quatremère (*Raschid-Eldin, Histoire des Mongols de la Perse*, Paris 1836, 98, n. 25) suggested that the word *ughruk* was sometimes used to indicate, to some extent by contrast, the military camp in a more general sense. During his journey to Mongolia in the 1250s, William of Rubruck, whose Latin word for *ordu* is generally *curia*, picked up a confusion between *ordu* and *orta* ("middle"): "The court is called in their language *orda*, meaning 'the middle', since it is always situated in the midst of the men" (*The mission of Friar William of Rubruck: his journey to the court of the Great Khan Möngke 1253-1255*, tr. P. Jackson and ed. Jackson and D.O. Morgan, London 1990, 131 and n. 4). The transformation in English of the meaning of "horde" from the camp to the nomadic warrior people who (in large numbers) inhabited it was already established by the time of the OED's first cited reference (1555).

Bibliography: G. Doerfer, *Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen*, ii, Wiesbaden 1965, 32-9. (D.O. MORGAN)

ORDŪBĀD, a town in eastern Transcaucasia on the left bank of the middle course of the Araxes or Aras River, lying in lat. 38°54' N. and long. 46°01' E. and at an altitude of 948 m/2,930 ft.

The Turco-Persian name "army town" implies a probable foundation during the period of the Mongol